

УДК 343.7

*О.В. Коробка, здобувач
кафедра кримінального права, кримінального процесу і криминології,
Одеський національний університет ім. П. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, Україна, 65058*

ПРЕДМЕТ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Зроблено спробу проаналізувати предмет у злочинах проти власності не тільки з традиційних науко-практичних позицій, а з огляду на нові ознаки, які можуть його характеризувати.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *об'єкт і предмет злочину, ознаки предмета злочину, злочини проти власності, предмет у злочинах проти власності.*

Склад злочину є одним з основних понять в українському кримінальному праві. Саме склад злочину, як вказується в ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України (далі КК), є основою кримінальної відповідальності. Склад злочину визнається як сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що характеризують суспільно небезпечне діяння як злочинне [1, 58].

Склад злочину складається з чотирьох обов'язкових елементів, а саме: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та суб'єкта. Кожний такий елемент має своє загальне визначення та необхідні ознаки. Традиційно об'єктом злочину визнаються суспільні відносини, які охороняються засобами кримінального права. Саме об'єкт злочину порушується в результаті вчинення злочину, йому причиняється шкода при вчиненні таких суспільно небезпечних діянь.

Складовою частиною об'єкта злочину виступає предмет злочину. Предмет злочину – це матеріалізований вираз суспільних відносин, які охороняються кримінальним правом. Традиційно предмет злочину – це те, в зв'язку з чим або з приводу чого вчиняється злочин. Предмет мають не всі злочини, але в тих злочинах де він є, кваліфікація таких діянь відбувається, на нашу думку, якісніше. Предмет дозволяє більш точно встановити суспільні відносини, які порушуються в результаті вчинення злочину, його наявність дозволяє більш реально оцінити суспільну небезпечність групи злочинів або одного злочину, його встановлення також дозволяє краще відмежовувати суміжні злочини тощо. У вітчизняній кримінально-правовій науці загальні питання об'єкту та предмету злочину достатньо детально аналізували М.Й. Коржанський, В.Я. Тацій. Аналіз цих проблем при аналізі злочинів з Особливої частини кримінального права зустрічається в працях А. М. Бойко, В.К. Гришука, О.О. Дудорова, В.В. Навроцького, М.І. Мельника, А.А. Музики, Є.Л. Стрельцова, Є.В. Фесенко та ін. Однак достатньо детально питання саме предмета злочину, причому, як у загальному плані так і при аналізі конкретних груп злочинів уже багато років не проводилась. Проте необхідно сказати, що для такого аналізу є необхідні підстави. По-перше, починаючи

з 2001 року в Україні діє нове законодавство про кримінальну відповідальність, крім того, суспільно-економічні реформи, які відбуваються сьогодні, теж мають суттєвий вплив на зміст та ознаки предмета, що підкреслює необхідність такого аналізу. В цій статті спробуємо зробити це і ми, аналізуючи при цьому ознаки предмета злочину, який є в злочинах проти власності.

В Особливій частині кримінального права злочину проти власності систематизовані в Розділі VI. Родовим об'єктом цих злочинів є охоронювані кримінальним правом суспільні відносини власності як частина загальних економічних відносин [2, 292].

Традиційно предметом злочинів проти власності вважаються будь-які товарно-матеріальні цінності, які мають економічні властивості вартості, а також гроші, як загальний еквівалент вартості, як особливий товар, який відтворює ціну будь-яких інших видів майна [3, 24].

Предмет злочинів проти власності включає в себе чотири обов'язкові ознаки. Це:

1. Фізична ознака, тобто предмет злочину проти власності повинен бути річчю матеріального світу. Вважається, що незаконне заволодіння різними відомостями, інформацією тощо може розцінюватись, при наявності інших обов'язкових ознак, як інші злочини, але не як злочини проти власності.
2. Економічна ознака, тобто матеріальна річ, для того, щоб бути предметом злочину проти власності, повинна мати як споживчу так і мінову вартість, тобто вона повинна задовольняти, умовно кажучи, соціально-економічні потреби як конкретної особи, так і бути «в змозі» об'єктивно брати участь в існуючих економічних процесах. Якщо у річі немає таких ознак вартості, її не визнають предметом цих злочинів, тому що незаконно заволодіння такою річчю не порушує відносин власності. Крім того, така ознака дозволяє відмежувати злочини проти власності від інших правопорушень у цій сфері, наприклад, від адміністративних правопорушень.
3. Соціальна ознака вказує на те, що у виготовлення, існування, зміну якостей відповідної речі і т.ін., вкладено людський труд. Саме наявність цієї ознаки не тільки вказує на певну вартість, яка створена завдяки людського труда, а й дозволяє відмежувати злочини проти власності від інших злочинів, наприклад, від злочинів проти довкілля. Говорячи про цю ознаку в предметі злочинів проти власності, необхідно враховувати, що сьогодні існує певна різниця в визначенні окремих ознак такої речі в різних галузях права. Наприклад, у діючому Цивільному кодексі України в ст. 179 надається визначення речі як предмету матеріального світу, відносно яких можуть виникнути цивільні права та обов'язки. В цьому Кодексі, на відміну від КК, вказується що такі речі можуть бути як природного походження, так і створеними в результаті чоловічої діяльності. Для кримінального права «цікаві» тільки речі другої групи.
4. Юридична ознака вказує на те, що річ належить іншій людині (власнику) і не належить особі, яка намагається нею заволодіти. Саме обов'язкова наявність чотирьох ознак і дозволяє встановити предмет злочинів проти власності [4, 52-55].

Говорячи про предмет злочинів проти власності, потрібно звернути увагу

ту й на інші ознаки, які теж можуть мати суттєве значення в його визначенні. Так, наприклад, предметом злочинів проти власності може бути рухоме та нерухоме майно. І якщо з юридичною оцінкою рухомого майна в злочинах проти власності проблем практично не виникає, то з нерухомим майном все виглядає складніше. Наприклад, якщо в цілому оцінювати нерухоме майно, то можливо визначити, що воно може бути предметом злочинів проти власності. Це стосується, наприклад, злочинів, які пов'язані з умисним або неумисним знищенням чи пошкодженням майна. В той же час, при оцінці окремих груп таких злочинів, виникають певні проблеми. Наприклад, чи може бути нерухоме майно предметом при викраданні. Тривають певні дискусії, але все ж вважається, що таке майно може бути предметом при шахрайстві та вимаганні, коли мова йде не тільки про якісь рухомі предмети, а й про право володіння певними предметами, в тому числі і нерухомим майном.

Такі рішення, які зараз існують, на нашу думку, є тільки першими кроками в вирішенні цієї достатньо складної проблеми – віднесення нерухомого майна до предмету злочинів проти власності. Необхідно розуміти, що в таких випадках взагалі можливо говорити не тільки про певні об'єкти будівництва. Це може бути земля, вода, лісові масиви тощо. Інші галузі законодавства вже встановлюють більш чіткий та деталізований порядок обліку та правового режиму роботи з таким майном. Наприклад, згідно положень цивільного законодавства, встановлюється достатньо особливий характер по його володінню, використанню та розпорядженню, який багатий в чому є відкритим та публічним, в тому числі державна реєстрація прав на нерухоме майно. В свою чергу, такі та інші обставини, в певній мірі, ускладнюють виконання таємного або відкритого викрадення нерухомого майна. Але встановлення такого правового порядку, можливо «примушують» осіб шукати інші способи посягання на таку власність, в тому числі і «створюють» достатньо нові форми заволодіння такою власністю, наприклад, рейдерство, яке отримало значне поширення в сучасній Україні.

В той же час, на нашу думку, щоб зняти таку дискусію, можливо було ввести до цього розділу КК окрему кримінально-правову норму, яка б передбачала відповідальність за незаконне заволодіння (поза залежності від форми), знищення або пошкодження нерухомого майна.

Говорячи про це, в той же час потрібно враховувати, що в кримінальному праві є й інші предмети, які мають такі ознаки, однак посягання на них не відтворює злочинів проти власності. Таке положення складається тому, що такі предмети мають ще якісні ознаки, які, на думку законодавця, є більш визначними і тому це дає змогу розглядати такі суспільно небезпечні дії як злочини з інших груп.

Наприклад, вогнепальна зброя. Така зброя має усі відзнаки, які характерні для злочинів проти власності: вона є річчю матеріального світу, має економічну цінність, вона виготовлялась людиною, завжди має власника. Але зброя має ще одну відзнаку – вона є річчю суспільно-небезпечною і якою можливо користуватись тільки за умови дотримання певного порядку. Тому, оцінюючи усі ці відзнаки, законодавець саме останню виділяє як основну в визначенні зброї як предмету злочину, а це, в свою чергу, по-перше, дозволяє включити такі злочини в групу злочинів проти громадської безпеки (Розділ IX) і, по-друге, визначити, наприклад, такі злочини

як викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 262 КК) або недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК) та ін.

Схоже положення складається з наркотичними, психотропними речовинами, їх аналогами або прекурсорами. Ці речі теж мають відзнаки, які є у власності. Але крім того, вони мають такі ознаки, які дозволяють оцінювати їх в першу чергу, як злочини, що посягають на народне здоров'я, і включити їх в Розділ XIII Особливої частини КК.

Говорячи про предмет злочинів проти власності, потрібно мати на увазі, що є речі, які можуть виступати як предмет в злочинах проти власності, а можуть виступати як знаряддя в цих злочинах. Наприклад, автомобіль, який в випадках його вилучення стає предметом злочину, а в інших випадках, такий самий автомобіль, який використовується для перевезення викраденого може розглядатись як знаряддя злочину проти власності.

Таке традиційне визначення предмету злочинів проти власності. Але сьогодні з'являються нові проблеми у визначенні предмету цих злочинів і які вже потребують свого обговорення.

Наприклад, зараз з'являються злочини, які пов'язані з незаконним заволодінням та використанням органів або тканин людини. Вони теж мають практично усі відзнаки, які характерні для предмету злочинів проти власності. Але тут теж є свої особливості. Так, відповідно до ст. 47 Основ законодавства про охорону здоров'я пересадка від донора до реципієнта органів та інших анатомічних матеріалів здійснюється у визначеному законодавством порядку за наявності їх згоди або згоди їх законних представників за умови, якщо використання інших засобів і методів для підтримання життя, відновлення або поліпшення здоров'я не дає бажаних результатів, а завдання при цьому шкода донору є меншою, ніж та, що загрожувала реципієнту. Тому, наприклад, вилучення у людини шляхом обману її органів або тканин з метою їх трансплантації кваліфікується не як порушення, умовно кажучи, право приватної власності конкретної особи на такі органи або ткани, а як порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ч.2 ст. 143 КК). Також кваліфікується як насильницьке донорство (ч.1 ст. 144 КК) дії, які спрямовані на насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора.

Безумовно, проблема предмету злочинів проти власності це достатньо складна проблема, яка зараз потребує свого детального вивчення. Необхідно сказати, що сучасні проблеми розвитку ринкової моделі економіки в нашій країні надають багатомірним речам майнового змісту, який вони не мали в умовах планового функціонування нашої економіки. Окремі аспекти у визначенні такого предмету були проаналізовані у цій статті, але ще є, на нашу думку, питання, які потрібно аналізувати при визначенні предмету злочинів проти власності та його ознак.

Література

1. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: Ученник/ Отв. редактор заслуженный деятель науки и техники Украины, доктор юридических наук, профессор Е.Л. Стрельцов. – Х.: ООО «Одиссей», 2006. – 720 с.
2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гаврик та ін.; За заг. ред.: В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Вид. Третье, переробл. та доповн. – Х.: ТОВ «Одиссей», 2006. – 1184 с.
3. С.А. Солодовников. Преступные посяательства на собственность. Москва, Закон и право, 2005. – 128 с.
4. Е.Л. Стрельцов. Экономичні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. Передмова проф. Джека Мегхема (Длінійській університет, США). Одеса, Астропринт, 2000. – 476 с.

А. В. Коробка

*кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, Украина, 65058*

ПРЕДМЕТ В ПРЕСТУПЛЕНИЯХ ПРОТИВ СОБСТВЕННОСТИ

РЕЗЮМЕ

Проанализировано традиционное определение понятие предмета в преступлениях против собственности, признаки, которые его характеризуют. Также затрагивают некоторые новые проблемы в определении такого предмета, которые во многом связаны с реформированием социально-экономического развития нашей страны. Предлагаются некоторые дополнения к законодательству об уголовной ответственности за преступления против собственности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *объект и предмет преступления, признаки предмета преступления, преступления против собственности, предмет в преступлениях против собственности.*